

8. SABOR HRVATSKIH GRADITELJA

PRIPREMILA: Anđela Bogdan

PANEL-DISKUSIJA

Nacionalni plan oporavka i otpornosti – prilika za hrvatsko graditeljstvo

Za Hrvatsku je iz Nacionalnog plana za oporavak i otpornost (NPOO) osigurano 47,5 milijardi kuna bespovratnih europskih sredstava za period 2021. – 2026. Riječ je o respektabilnim sredstvima te je važno kako će i za što biti upotrijebljena i zato je ključno pitanje hoće li hrvatski radnici osjetiti oporavak i boljitak, hoće li se podići kvaliteta radnih mjesta te hoće li biti provedeni bolji i održiviji projekti.

Uvodno

Panel-diskusija "Nacionalni plan oporavka i otpornosti – prilika za hrvatsko graditeljstvo" održana je u sklopu 8. Sabora hrvatskih graditelja, i to u dva dijela. Prvi dio rasprave bio je organiziran prvoga dana skupa, odmah nakon plenarnih izlaganja, a moderirao ga je Marko Biočina. Drugi dio panel-diskusije održan je drugoga dana skupa, a moderirala ga je Mirjana Čagalj.

Prvi dio rasprave na temu NPOO-a kao prilike za hrvatsko graditeljstvo

Uvodno izlaganje u sklopu prvoga dijela panel-diskusije na temu NPOO-a održao je dr. sc. Zvonimir Savić, glavni ekonomist HGK-a i posebni savjetnik Predsjednika Vlade RH, koji je koordinirao izradu toga strateškog dokumenta. Panelisti su bili državna tajnica Dunja Magaš iz Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, državni tajnik Tomislav Mihotić iz Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, prof. dr. sc. Stjepan Lakušić, dekan Građevinskog fakulteta Sveu-

čilišta u Zagrebu, mr. sc. Zoran Đuroković, generalni direktor *Hrvatskih voda*, Nina Dražin Lovrec, predsjednica Hrvatske komora inženjera građevinarstva i Zdravko Jurčec, predsjednik Hrvatskog inženjerskog saveza.

Dr. sc. Zvonimir Savić predstavio je NPOO, koji se temelji na strateškim dokumentima, programima, preporukama i obvezama te čini jasan i koherentan okvir za provedbu reformi te razvojnih, socijalnih, okolišnih i svih drugih ciljeva Vlade Republike Hrvatske u ovome desetljeću. Plan sadržava ambiciozne, ali ostvarive ciljeve u pogledu reformi i investicija ključnih za brži oporavak Hrvatske i za jačanje sposobnosti zemlje da se nosi s nepovoljnim šokovima i iznenadnim krizama uz manje ekonomske i društvene troškove. To je istodobno alat za transformaciju gospodarstva koji će omogućiti oblikovanje inovativnih politika kroz modernizaciju te digitalnu i zelenu tranziciju gospodarstva, čime će povoljno utjecati na dugoročni i održiviji razvoj Hrvatske. Prikazao je osnovne komponente NPOO-a (označene kraticama od C1 do C6) i planirane udjele sredstava: C1. Gospodarstvo (54 posto), C2. Javna uprava

pravosuđe i državna imovina (10 posto), C3. Obrazovanje, znanost i istraživanje (15 posto), C4. Tržište rada i socijalna zaštita (4 posto), C5. Zdravstvo (5 posto) te C6. Inicijativa: Obnova zgrada (12 posto). NPOO sadržava ukupno 76 reformi i 146 investicija te 145 indikatora za praćenje provedbe reformi i 227 indikatora za praćenje provedbe investicija.

Uvodno predavanje dr. sc. Zvonimira Savića, glavnog ekonomista HGK-a i posebnog savjetnika Predsjednika Vlade RH

Trenutačno je Hrvatska u procesu obnove od dvaju razornih potresa koji su pogodili Zagreb i Banovinu. Potrebno je što prije

8. SABOR HRVATSKIH GRADITELJA

Panelisti su bili (s lijeva na desno) mr. sc. Zoran Đuroković, Zdravko Jurčec, Nina Dražin Lovrec, prof. dr. sc. Stjepan Lakušić, državni tajnik Tomislav Mihotić i državna tajnica Dunja Magaš

rekonstruirati i revitalizirati pogođena područja, pri čemu cilj nije samo vraćanje u prvotno stanje, već puna transformacija u zgradarstvu uz protupotresno ojačanje i energetske učinkovitost zgrada. Cilj je graditi bolje i čvršće kako bi sutra bili otporniji na moguće nove potrese. Programima koji su obuhvaćeni NPOO-om poticat će se cjelovita obnova zgrada i visokoučinkoviti alternativni sustavi. Savić je istaknuo i to kako će se posebna pozornost posvetiti osiguravanju zdravih unutarnjih klimatskih uvjeta, zaštiti od požara i rizika povezanih s pojačanom seizmičkom aktivnošću.

Za Hrvatsku su iz mehanizma za oporavak i otpornost EU-a osigurane 6,3 milijarde eura (47,5 milijardi kuna) bespovratnih sredstava. Uz to postoji mogućnost za dodatnih 3,6 milijardi eura zajmova za period 2021. – 2026. Riječ je o respektabilnim sredstvima te je važno kako će i za što ona biti upotrijebljena. Zato nije ključno to je li dokument lijep, već hoće li hrvatski radnici osjetiti oporavak i boljitak te hoće li se podići kvaliteta

radnih mjesta. "Dakle, ne bismo se smjeli vratiti tamo gdje smo bili prije pandemije, već bismo trebali razviti nešto bolje, održivije", rekao je Savić na kraju svojega izlaganja.

Na početku panel-rasprave moderator Marko Biočina upitao je paneliste kakav je njihov stav o iznesenom NPOO-u te postoji li potencijal da se on zaista i provede. Prof. dr. sc. Stjepan Lakušić izrazio je zadovoljstvo time što je u NPOO uvršten plan investicija u graditeljski sektor, ali i u sektor znanosti i obrazovanja. Razina kvalitete obrazovanja hrvatskih inženjera mora se redovito povećavati, u čemu će važnu ulogu imati i budući centri izvrsnosti. Mnoge građevinske tvrtke ispituju svoje proizvode u akreditiranim laboratorijima i institutima i vrlo je važno da tu djelatnost mogu obavljati u matičnoj zemlji. "Pred svima nama jest stoljetni posao vezan uz obnovu potresom pogođenoga područja i zato svakako treba iskoristiti sve financijske instrumente koji su Republici Hrvatskoj na raspolaganju u idućemu periodu", zaključio je profesor Lakušić.

Nina Dražin Lovrec istaknula je to kako su sigurnost i kvaliteta gradnje ključni čimbenici u primjeni navedenoga plana, naravno uz investicije koje su planirane u idućemu razdoblju. Hrvatski inženjeri već su puno puta do sada dokazali da mogu i znaju promptno reagirati u kriznim situacijama, što se pokazalo i u brzim pregledima zgrada koje su oštećene u prošlogodišnjim potresima. U tome trenutku inženjeri nisu bili institucionalno organizirani, ali su bez obzira na to, pokazali svoju stručnost, profesionalnost i čovjekoljublje. Zaključila je da inženjeri moraju donijeti strategiju obnove nakon potresa koja bi obuhvatila i provjeru svih ostalih zgrada kako se takva situacija više nikada ne bi ponovila. Kada se spominje energetska obnova zgrada, ne smije se dopustiti da se zgrade energetske obnove, a da se prethodno ne provjeri njihova mehanička stabilnost i prema potrebi ne ojačaju oni dijelovi konstrukcija koji nisu otporni na seizmičke aktivnosti. Dražin Lovrec smatra kako hrvatski inženjeri mogu sa-

8. SABOR HRVATSKIH GRADITELJA

vladati zahtjevnu zadaću obnove zgrada oštećenih u potresu, jer samo HKIG ima 6500 članova, među kojima je oko 4500 ovlaštenih građevinskih inženjera koji mogu sudjelovati u projektiranju i stručnome nadzoru građevina, a ima i 2000 dobrovoljnih članova koji djeluju u ulozi voditelja građenja. Interes za obnovu zgrada nakon potresa do sada je iskazalo oko 500 ovlaštenih inženjera građevinarstva. S obzirom na to da će proces obnove biti dugotrajan, odnosno da će trajati najmanje idućih deset godina, ekspertna skupina HKIG-a ulaže veliki trud u edukaciju svojih mlađih članova kako bi bili spremni preuzeti poslove vezane uz obnovu oštećenih zgrada.

Zdravko Jurčec nadovezao se na raspravu i istaknuo to da fokus mora biti na tome koliko će Hrvatska biti otporna kada završi program obnove i oporavka. Svima je poznato to da je građevinarstvo ciklična djelatnost i da ima periode uspona i padova. Zato se prema novcu treba odnositi s poštovanjem. Period od idućih pet godina u kojemu se planiraju provesti investicije navedene u NPOO-u brzo će proći, Hrvatsku u tome periodu očekuju ulazak u eurozonu i šengenski prostor i zato svakoga dana treba promišljati kako odgovoriti na sve izazove koji su pred

Dio sudionika u kongresnoj dvorani Olympia

nama. Hrvatsko graditeljstvo mora postati konkurentno, a pritom najvažniji dio NPOO-a jesu investicije u čovjeka i znanje. Prijenos znanja jedino je jamstvo da hrvatsko gospodarstvo nakon provedbe Nacionalnog plana obnove i otpornosti zaista i postane otporno na sve buduće krize i eksternalije.

U NPOO-u težište je stavljeno na otpornost. Moderator Biočina upitao je mr. sc. Zorana Đurokovića koliko će *Hrvatske*

vode biti otporne nakon što NPOO bude proveden. Đuroković je istaknuo to kako je *Hrvatskim vodama*, zajedno sa sredstvima koja su namijenjena jedinicama lokalne samouprave i komunalnim društvima, na raspolaganju približno sedam milijardi kuna investicija u razdoblju provedbe NPOO-a. Prije godinu dana *Hrvatske vode* imale su ukupno 1,5 milijardi kuna investicijskih ulaganja, a do 2023. taj će se iznos povećati na gotovo

8. SABOR HRVATSKIH GRADITELJA

šest milijardi kuna. Dio tog iznosa dolazi izravno preko NPOO-a. To znači da će oko 200.000 stanovnika dobiti bolje uvjete za priključenje na javne sustave odvodnje i pročišćavanje otpadnih voda, 45.000 imat će bolju vodoopskrbu, a 20.000 ljudi bit će bolje zaštićeno u područjima sklonima poplavama. Osim toga 250 milijuna kuna predviđeno je za tzv. zelene investicije, odnosno za restauracije vodotoka. Neophodno je provesti reforme, a zajedno s Ministarstvom gospodarstva i održivog razvoja *Hrvatske vode* moraju provesti okrupnjavanje vodno-komunalnoga sektora.

U provedbi tih investicija izazov su nedovoljno razvijeni sustavi javne odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda. Samo 53 posto građana Republike Hrvatske priključeno je na javni sustav odvodnje otpadnih voda, prerađuje se tek nešto više od 40 posto otpadnih voda, a veliki su problem i gubici vode u sustavu vodoopskrbe (oko 50 posto). U vodno-komunalnu infrastrukturu, koja je do sada bila zanemarena, moraju se uložiti znatna sredstva. **Najveći izazovi u provedbi investicijskih projekata jesu provedba javne nabave i nedostatak radne snage.**

Državna tajnica Dunja Magaš rekla je to kako je RH iz Fonda solidarnosti dobila 683 milijuna eura za sanaciju šteta prozrokovanih potresom, koje treba iskoristiti u roku od 18 mjeseci. To su znatna sredstva koja se ne mogu uložiti u tako kratkome periodu jer se te investicije ponajprije odnose na sanaciju velikih javnih zgrada. U ovome trenutku Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine ima ugovorene projekte obnove više od milijun kvadrata površine javnih zgrada. Zato se s Europskom komisijom razmatralo to na koji se način programi za financiranje mogu kombinirati. Tako je stvoren dizajn sustava u kojima će se projekti obnove provoditi,

a sredstva će se kombinirati iz različitih financijskih instrumenata. Prvo se razmatralo da se započne s konstruktivnom obnovom (vraćanje zgrada u stanje u kojima su bile prije potresa), što se prema pravilima struke ne može učiniti jer je zgrade potrebno ojačati kako bi izdržale buduće potrese sličnih ili većih magnituda. Na kraju je odlučeno da će se provesti cjelovita obnova zgrada.

Prof. Lakušić nadovezao se na temu te spomenuo kako su u Zagrebu potpisani ugovori za cjelovite obnove zgrada fakulteta sastavnica Sveučilišta u Zagrebu u iznosu od 2,1 milijarda kuna. Sredstva za te investicije osigurana su dijelom iz Fonda solidarnosti EU i dijelom iz NPOO, no trenutačno postoji izazov u pružanju projektantskih usluga jer su neki fakulteti raspisali natječaje, ali se na te natječaje projektanti nisu javili. Dakle, treba utvrditi zbog čega je to tako i postoji li na tržištu dovoljno kapaciteta za pružanje kvalitetne usluge izrade projektno-tehničke dokumentacije. Za razliku od stranih izvođača koji su prisutni na hrvatskome tržištu treba

imati na umu to da je s domaćim izvođačima uvijek lakše provesti ugovore pa i njihove potencijalne izmjene ili izmjene ugovorenoga roka. **U procesu obnove prioritet treba dati znanju i stručnosti hrvatskih inženjera.**

Državni tajnik Mihotić naveo je kako je velik dio navedenih ulaganja u prometnu infrastrukturu već realiziran, i to bez obzira na sve probleme s kojima je suočen hrvatski graditeljski sektor. Primjer za to jest projekt izgradnje most kopno – otok Čiovo, u kojemu se zbog financijskih problema morao mijenjati hrvatski izvođač, a radove je završila austrijska građevinska tvrtka. Ipak, hrvatskim stručnjacima trebalo bi dati prioritet u svim fazama projekta, od izrade projektne dokumentacije preko izvođenja radova do stručnoga nadzora. Uz pomoć HKIG i HSGI-a Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture radit će na tome da se približi tome cilju.

Nina Dražin Lovrec primijetila je kako sve radove na velikim infrastrukturnim projektima izvode strane tvrtke, a HKIG nema mogućnosti ni načina da provjeri

8. SABOR HRVATSKIH GRADITELJA

njihove kvalifikacije. Mnogi od njih ne služe se hrvatskih jezikom, što može predstavljati velike rizike u provedbi takvih projekata. Mr. sc. Zoran Đuroković rekao je to kako se u takvim situacijama ne smije zanemariti važna uloga nadzornih inženjera, koji su uglavnom iz domaćih tvrtki, a koji uz predstavnička investitora drže projekt pod kontrolom. *Hrvatske vode* trenutčno provode projekte velikih aglomeracija, no kako bi bili korektni prema manjim i demografski ugroženijim područjima, projekti se provode po nizu manjih jedinica lokalne samouprave. Vrijednost takvih projekta iznosi od 10 do 20 milijuna kuna pa je pretpostavka da će se u njihovu provedbu moći uključiti i manje domaće tvrtke iz takvih područja. Osim što će se implementacijom takvih projekata poboljšati kvaliteta života u manjim sredinama, to je prilika i za revitalizaciju graditeljskoga sektora u tim područjima.

Panelisti su raspravljali i o potencijalnome okrupnjavanju planiranih projekata te su spomenuli da bi bilo vrijedno razmisliti i o blokovskoj ("kvartovskoj") obnovi zgrada pogođenih potresom, jer bi takav model obnove lakše privukao inženjere iz cijele Hrvatske kojima nije isplativo uzimati pojedinačne projekte i zbog njih putovati u Zagreb ili Banovinu. U NPOO-u predviđena su sredstva i za gradnju (ili dogradnju) osnovnih škola i vrtića, a prof. Lakušić postavio je pitanje mogu li se takvi projekti izrađivati kao tipski, ovisno o broju djece koja pohađaju pojedinu školu ili vrtić i ostalim kriterijima koje treba zadovoljiti. Takav bi model znatno ubrzao proces projektiranja, a time i provedbu projekata.

S obzirom na to da je sat i pol vremena bilo premalo za tako važnu temu, panel-diskusija bila je nastavljena u jutarnjim satima drugoga dana 8. Sabora hrvatskih graditelja u glavnoj hotelskoj dvorani *Olympia*.

Drugi dio panel-diskusije "Nacionalni plan oporavka i otpornosti – prilika za hrvatsko graditeljstvo"

Moderatorica rasprave bila je Mirjana Čagalj, potpredsjednica Hrvatske gospodarske komore. Na panelu su sudjelovali Bojan Linardić iz Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, Mirko Habijanec, predsjednik HUP-ove Udruge poslodavaca u graditeljstvu, Zdravko Jurčec, predsjednik Hrvatskog inženjerskog saveza, Zdravko Hunjadi, član predsjedništva Hrvatskog saveza građevinskih inženjera, i Krešimir Tarnik, član Hrvatske komore inženjera građevinarstva.

Na početku drugoga dijela rasprave Mirjana Čagalj iznijela je nekoliko najvažnijih detalja iz Nacionalnog programa oporavka i otpornosti. Istaknula je kako je cijeli plan oporavka dobro osmišljen, ali su vrlo upitni rokovi i kvaliteta izvođenja radova. Proces provođenja javne nabave, projektiranja i konačnog izbora svih interesnih sudionika u gradnji oduzima jako puno vremena, a nerijetko se zbog toga izvođači zateknu u situaciji da su rokovi prekratki za izvođenje građevinskih radova, što za sobom izravno povlači pitanje kvalitete izvedenih radova. Također bi se morali zapitati što je s kvalitetom radova koji se trenutčno izvode na gradilištima diljem zemlje, i to u trenutku kada je gra-

diteljski sektor suočen s nedostatkom kvalificirane radne snage, a inozemni radnici koji su trenutčno zaposleni na takvim projektima ne udovoljavaju traženim uvjetima i kvalifikacijama rada.

Mirjana Čagalj iznijela je nekoliko najvažnijih detalja iz Nacionalnog programa oporavka i otpornosti

Prvo pitanje u drugome dijelu stručne rasprave bilo je upućeno Bojanu Linardiću, a odnosilo se na digitalizaciju sustava prostornoga uređenja unutar Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, što je također predviđeno NPOO-om, i to kroz ulaganje

8. SABOR HRVATSKIH GRADITELJA

Moderatorica rasprave bila je Mirjana Čagalj, potpredsjednica Hrvatske gospodarske komore, a na panelu su sudjelovali (s desna na lijevo) Krešimir Tarnik, Mirko Habijanec, Bojan Linardić i Zdravko Jurčec

vrijedno 180 milijuna kuna. Ulaganja se odnose na dvije osnovne skupine: prva skupina vezana je uz unaprjeđenje sustava prostornoga uređenja i upravljanja državnom imovinom, a 90 milijuna kuna trebalo bi biti uloženo u izradu e-planova. Državni plan razvoja, nažalost, ne postoji, a proces digitalizacije sustava je prespor. Na primjer, postoji registar *brownfield* područja (koja su vlasništvo RH, a istodobno napuštena ili nedovoljno korištena, a mnoga od njih nalaze se na atraktivnim lokacijama, u središtima gradova ili na obali), no postavlja se pitanje treba li cijeli registar *brownfield* područja centralizirati kroz Ministarstvo ili se dio može spustiti na niže razine upravljanja. **Prostorno planiranje i urbanizam zanemareni su, a trebali bi biti ključni alati u procesu obnove potresom pogođenoga područja.**

Moderatorica panela potom je postavila pitanje Mirku Habijancu, a zanimalo ju je mogu li hrvatske tvrtke iznijeti teret obnove potresom pogođenoga područja. Mirko Habijanec smatra da hrvatske tvrtke mogu biti snažne i iznijeti obnovu samo ako bude posla i ako se posao ravnomjerno rasporedi u idućih pet do šest godina, kada treba povući sredstva osi-

gurana NPP0-om. Isti broj ljudi u javnome sustavu u određenome roku ne može napraviti deset puta veći broj građevinskih dozvola, tehničkih pregleda i sličnog. Drugi detalj koji treba istaknuti jest taj da u Hrvatskoj na razini države nije napisano koliko je planiranih javnih investicija i u kojemu periodu. Ministarstvo gospodarstva ili ministarstvo graditeljstva trebalo bi objediniti plan natječaja koji se raspisuju za javne investicije kako bi se izvođači mogli pripremiti i na vrijeme prijaviti na javne pozive.

U slučaju da građevinske tvrtke ne budu imale dovoljno radnika, Habijanec smatra da će ih uvoziti iz drugih zemalja, kako to čine i sve ostale tvrtke, jer nedostatak radne snage nije problem samo hrvatskih izvođača, nego građevinskih tvrtki u cijelome svijetu. Svi skupa moramo se zapitati je li to održivo. Tvrtkama treba posao i objava natječaja za izvođenje radova na koje se mogu prijaviti. Projektima treba pristupiti kontinuirano. Energetska obnova zgrada ne bi se smjela raditi bez provjere stanja konstrukcije zgrade i ojačanja konstrukcije ako je to potrebno. **Hrvatsko graditeljstvo neće doživjeti napredak ako se u graditeljstvu ne**

omoguće kvalitetni kolektivni ugovori. Osnovna minimalna plaća u graditeljskom sektoru mora biti barem 20 do 30 posto veća od minimalne prosječne plaće u gospodarstvu. Ako se povećaju plaće, i cijena usluge malo će se povećati. **Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine mora se zalagati za boljitak graditeljskoga sektora u Hrvatskoj i za hrvatske građevinare. Graditeljski sektor obuhvaća više od 35 raznih struka. Resorno ministarstvo mora biti upoznato sa stanjem sektora i radne snage, odnosno s njezinim manjkom na tržištu. Analize, zakoni, propisi i pravilnici moraju se donositi uz pomoć struke.** Habijanec je pozvao resorna ministarstva na aktivniju suradnju s akademskom zajednicom i stručnim udruženjima kao što su HGK, HUP, HSGI i HKIG kako bi se uspostavio zajednički jezik i riješili problemi te tzv. uska grla koja koče razvoj investicija.

Zdravko Jurčec smatra kako se o temi nedostatka radne snage u graditeljstvu govori još od Sabora hrvatskih graditelja održanog 2012. i kako se već tada proces uvoza stranih radnika trebao drugačije regulirati. Politika taj proces nije

8. SABOR HRVATSKIH GRADITELJA

Drugi dio panel-diskusije "Nacionalni plan oporavka i otpornosti – prilika za hrvatsko graditeljstvo" pobudio je žestoku raspravu

prepoznala. On mora biti organiziran, a na postojeći način u Hrvatskoj rade vrlo nekvalitetni radnici čije se usluge plaćaju relativno visokim cijenama, što u konačnici ne može jamčiti dobro obavljen posao ni kvalitetnu gradnju. Najkvalificiraniji hrvatski radnici odlaze tamo gdje su najbolje plaćeni za svoj rad, a to su trenutačno zemlje poput Švedske, Njemačke, Francuske ili Irske.

Zdravko Hunjadi komentirao je proces javne nabave. Izvođačke tvrtke imale su ciklus investicija koje su pratili loši procesi javne nabave, čiji su natječaji bili diskriminirajući za hrvatske tvrtke. Smatra da bi se sličan scenarij mogao dogoditi prilikom raspisivanja natječaja za investicije koje su planirane NPOO-om, jer su hrvatski izvođači u neravnopravnoj situaciji, a na globalnome tržištu primjetan je znatan porast cijena građevnih materijala i sirovina, što će također utjecati na cijenu izvođenja projekata. Sve projekte koji su planirani u sklopu NPOO-a treba kvalitetno isplanirati i projektirati, pogotovo u dijelu koji se odnosi na troškovnik, te bi konačno trebalo uspostaviti način ophođenja naručitelja i izvođača u Hrvatskoj. **Uzance u graditeljstvu korisne su i važne, ali jedino ako se cjelovito pri-**

mjenjuju među interesnim sudionicima u gradnji.

Krešimir Tarnik objasnio je svoje stajalište iz perspektive projektanta. Smatra kako je graditeljstvo najsnažnija poluga razvoja svake zemlje u svijetu, pa i Hrvatske. Očuvanje i obnova hrvatske kulturne baštine važni su zbog očuvanja identiteta države, no nije uvjeren da će se investicijski val prikazan u NPOO-u uspjeti ostvariti. Naime, **rokovi su prekratki, projektanti neće uspjeti izraditi sve projekte, a birokratski aparat koči samoga sebe jer nadležne institucije ne razumiju što propisuju u natjecajima.**

Za velik broj zgrada kulturne baštine koji je oštećen u Zagrebu traže se požarni i konzervatorski elaborati, a jasno je kako svaka zgrada nema pristup vatrogasnim vozilima, a te uvjete u nekim slučajevima jednostavno nije moguće ispuniti. **Ministarstva moraju dati jasne upute projektantima, odrediti način na koji treba projektirati građevine, a ne da projektanti šalju projekte, a ministarstva prihvaćaju ili odbijaju takve projekte.**

Moderatorica panela Mirjana Čagalj skrenula je pozornost svim projektantima u publici da pogledaju *Katalog hrvatskih proizvoda*, koji je objavljen na mrežnim stra-

nicama Hrvatske gospodarske komore, a koji sadržava više od 2000 hrvatskih proizvoda i građevnih materijala koji se mogu koristiti u procesu obnove, jer time mogu pomoći hrvatskim tvrtkama koje ih plasiraju na tržište.

Zaključne napomene:

Svi panelisti složili su se s time da već sada treba razmišljati i razvijati novu strategiju razvoja Republike Hrvatske nakon 2030. Ako uspije provedba svih investicija koje su planirane Nacionalnim planom obnove i otpornosti, ti investicijski prijedlozi mogu biti podloga za novu strategiju RH kako bi se i realni sektor na vrijeme pripremio i znao u kojemu smjeru ide i što nas sve očekuje u idućem desetljeću. Najveći izazovi u uspješnoj realizaciji investicija iz NPOO-a jesu nedostatak kvalificirane radne snage, provođenje procesa javne nabave, konkurentnost hrvatskih građevinskih tvrtki u odnosu na inozemne tvrtke koje dolaze graditi hrvatske projekte, kvaliteta građevinske dokumentacije te prijenos znanja mlađim generacijama koje će dočekati obnova potresom pogođenoga područja, a koja bi trebala trajati najmanje idućih deset godina.